

CSÍKMADARAS FÖLDRAJZI NEVEI

SZÉKELY ZSÓFIA

Csíkmadaras (Mădăraș) Hargita megye (a Csíki medence) felső részén, a Sósrét szomszédságában terül el, az Olt folyó partján. Madaras egyike a vidék közepes nagyságú falvainak. Közigazgatásilag a szomszédos Dánfalva községhez tartozik.

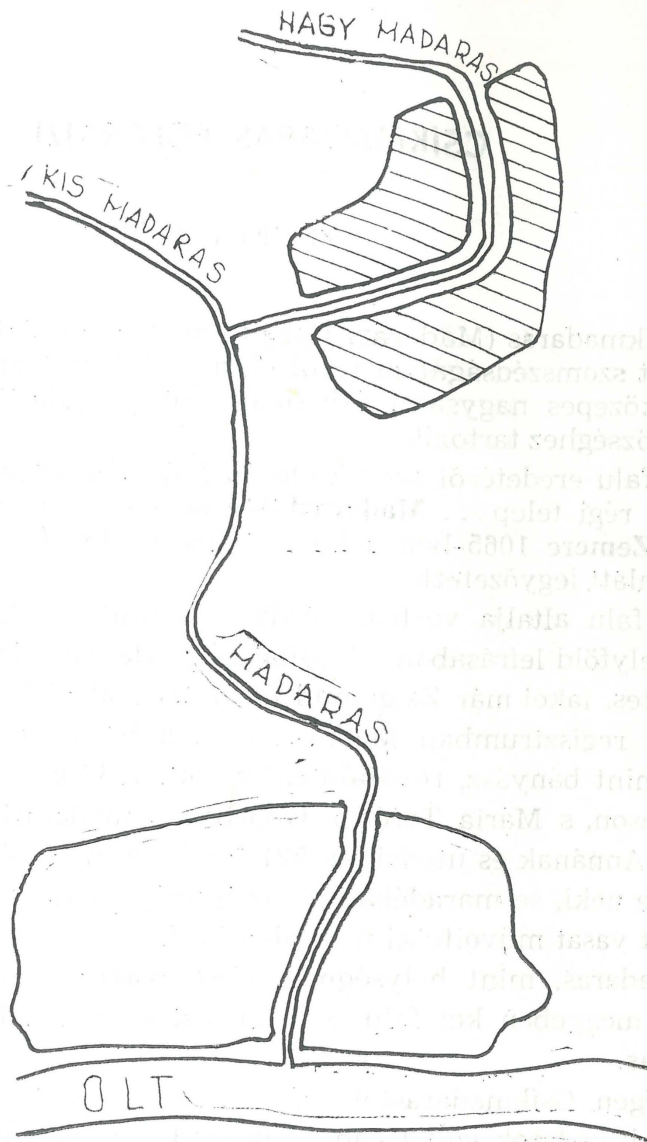
A falu eredetéről szólva Orbán Balázs¹ a következőket írja : Madaras nagyon régi telep... **Madarasfölde** néven említi a székely krónika ; **Madarasi Zemere** 1065-ben a keresztjenség ellen fegyvert ragadott, de Béla király alatt legyőzetett.

A falu általja vasban gazdag. A múltban itt működő vasbányákról a Székelyföld leírásában² olvashatjuk : „Hajdan Madaras vasbányáiról volt nevezetes, lakói már Zsigmond királytól szabadalmakat nyertek. Az 1567-dik évi regisztrumban Madaras csak azért szerepel 30 kapuval, mert a többi mint bányász, rovatmentes volt. 1732-ben megszűnt a vasművelés Madarason, s Mária Terézia 1753-ban a madarasi bányahelyeket... Gáborffy Annának és utódainak 521 forintért inscribálja, de oly feltétel alatt, hogy se neki, se maradékainak az inscriptianalis összeg elvesztésének terhe alatt vasat műveltetni ne szabadjon“.

Madaras, mint helységnév, elég gyakran fordul elő. A szomszédos Maros megyében két falu is viseli ezt a nevet : **Backamadaras** és **Mezőmadaras**.

Régen Csíkmadarastól lefelé elterülő **Sósréten**, az Olt árterületén, kitedjedt nádasok voltak, ahol sok madár tanyászott s a néphit szerint innen nevezték volna el a falut. Valóban nagy kiterjedésű nádas lehetett a Sósréten, ott madár is tanyászhatott, de már azért sem származhatik innen az elnevezés, mert a község abban az időben, amikor elnevezték nem a mai helyén terült el, nem is a Sósrét szomszédságában, mint ma, hanem fölnt a Hargita aljában, a mai „**Madaras melyéke**“, „**Madaras száda**“ területein. Ez pedig nem szomszédos a Sósréttel, az utak sem onnan vezettek a községbe, mert az Olt árterülete abban az időben járhatatlan lehetett. (1. kép).

MADARAS

JELMAGYARÁZAT

MADARAS MELYEKE

MAI MADARAS

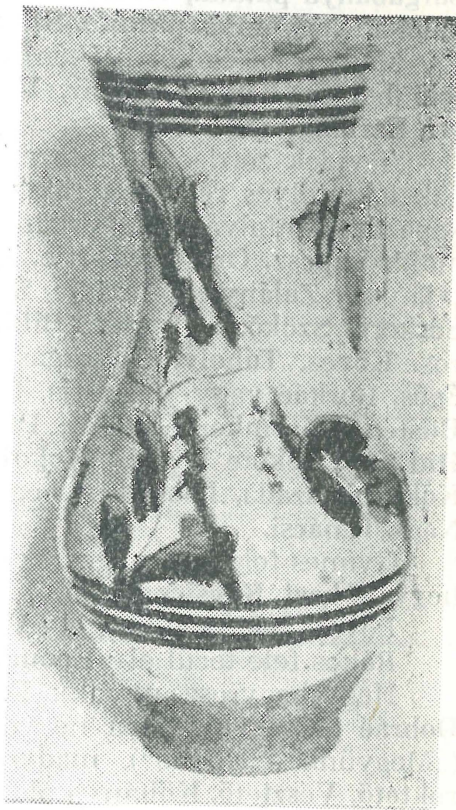
Mint a többi „madaras“ elnevezések úgy Csíkmadaras neve is minden valószínűség szerint onnan származik, hogy „vadászó madarat“ azaz idomított sólymot tartottak, neveltek, idomítottak azon a vidéken, mert nagy vadászterületek voltak, ahol madárral vadásztak. Valóban Csíkmadaras határa igen gazdag lehetett vadban, hiszen a Hargita legmagasabb és névadó csúcsa s annak kiterjedt területei még ma is az ország erdei vadban leggazdagabb területeit képezik. A középkorban, amikor a vadászat nemcsak szórakozás, de foglalkozás is volt, csak az vadászhatott eredményesen, aki sólyommal, azaz „vadászó madárral“ indult. A sólyom nevelése, idomítása pedig külön foglalkozás volt. A jól idomított madár pénzt ért. Érdeemes volt vele foglalkozni főképp olyan helyen, hol vadban gazdag erdőségek voltak. Aki eredményesen akart vadászni, az elment „madarasra“, azaz a madarat eladó helyre, ott a madaras embertől vásárolt vagy bérelt madarat, esetleg az embert is megfizette, hogy elmenjen vele s idomított madarával vadásszon. Így lett a falu neve **Madaras**, s az embereket „madarasi embereknek“ majd egyszerűen „madarasiaknak“ nevezték.

A helység nevére vonatkozóan a következő színhagyomány maradt fenn :

„Ez a falu Madaras
Hol a pap is fazakas“.

Orbán Balázs idején, a faluban a fazakas mesterség annyira elterjedt volt „hogy itt minden lak egyszersmind fazakasműhely is, hol minden kéz edénygyártással is foglalkozik. Onnan kerülnek ki százezrei azon feketére égetett s nagyon keresett edényeknek, melyekkel nemcsak e falu, hanem a szomszéd falvak is nagy kereskedést üznek, s faluról-falura, vásárról-vásárra járva, gabonát szerző cserevásárt folytatnak“.

A fazakas mesterséget a falu lakói ma már nem üzik³. A lakosság a közeli Csíkszereda gyáraiba vagy balánbányai kitermelő egységeknél dolgozik. A falu lakóinak csekély részét foglalkoztatja a helybeli mezőgazdasági termelőszövetkezet. A fazakasság termékeit ma már elvétve lehet megtalálni, de még emlékeznek néhány régi mester nevére, ilyen volt egy **Abos Jenő** nevű fazakas, akinek egyik cserépbokálja nemrég került elő. (2. kép).

A falu utolsó fazakasmestere még él, de mesterségét már nem folytatja.

A falu helyneveit nem gyűjtötték össze, csak a régi vasbányák nevére vonatkozóan találtam néhány utalást Orbán Balázs könyvében. A helynevek nagy része feledésbe merült, alig akad olyan idős ember, aki még emlékeznék a határterületek régi neveire, valamint a belterület népi elnevezéseire. Adatközlőim : **Petres András**, 77 éves nyugdíjas, valamint **Sándor Mátyás**, 70 éves éjjeliőr voltak. Az alábbiakban közlöm a tőlük lejegyzett adatokat :

A falu belterülete három településegységre oszlik : **Alszegre**, **Felszegre** és **Ujfalura**. Ezek a településrészek a utcákat, utcarészeket foglalják magukba :

Kövesutca, **Bimbóknál**, **Bocséknál**, **Rókák utcája**, **Hegyalja**, **Mózi utca**, **Cigányok utcája**, **Zsigmondok utcája**, **Némák utcája**, **Kicsi utca**, **Csákiék utcája**, **Kakasok utcája**, **Fatelep**, **Borzákéknál**, **Allomás utja**, **Főút**, **Veresfűz**, **Falumelyéke**, **Szárasztaván**, **Egervára**, **Ványolósok utcája**, **Külváros**, **Kicsikertek**, **Horvátok utcája**, **Csempe utca**, **Papsára**, **Sándorok utcája**, **Karék utcája**, **Juhász Ferenc utja**, **Kozmák utja**.

Csíkmadaras vízhálózata gazdag. A legnagyobb a Madaras patakának vízgyűjtő területe. A patak az **Iló** vagy **Ziló** vízének nevezett forrásból ered. Két ága van **Kicsi-** és **Nagy Madaras**. A Madaras patakába ömlik : a **Szedérjes pataka**, **Csorgó pataka**, **Császárok kútja**, **Kokolyzás pataka**, **Sárgabánya pataka**, **Hidegvíz árka**, **Széleskút árka**, **Galusa pataka**, **Emriék pataka**, **Nagyomlás pataka**, **Szökő pataka**.

Madarason és környékén sok a borvíz forrás : **Alsó borvíz**, **Csorgópataki borvíz**, **Küpus borvíz**, **Vaseres borvíz**, **Kicsi borvíz**, **Kokojzási borvíz**, **Barlang vize**.

A vidék zord éghajlata miatt keves a szántó terület. A falu határának tekintélyes részét a rétek, legelők, kaszálók, és más füves területek képezik. Dánfalva felé, valamint a havasok alatt elterülő részek : **Köves mező**, **Vápesz**, **Örménykertje**, **Nagy rét**, **Sarok**, **Szénhely**, **Olá János pusztája** vagy **Zalányos pusztája**, **Szedérjes pusztája**, **Mónár Antalé**, **Kicsi kert**, **Sóskert**, **Szökő**, **Selymét**, **Bikfaszál**, **Csáki mezeje** : **Nyír**, **Tompos**, **Szoros**, **Köves**, **Tóhely**, **Tekergaszó** ; **Mezővéstető**, **Hámorfenék**, **Szentes**, **Égés**, **Börkéé** vagy **Vészútja**, **Cirkula pusztája**, **Borvíz sarok**, **Nagy sarok**, **Bustea**, **Háromkert**, **Pávás**, **Pál Félix vágása**, **Simóék**, **Ferenc Jánosék**, **Hidvégé**, **Fekete kőszál**, **Kokojza vész**, **Láng**, **Lófűrész**, **Fejedelem kertje**, **Kokojzás száda**, **Kicsi kut begző**, **Csonkakaszáló**, **Soroksár**, **Kicsi Tanácsi**, **Nagy Tanácsi**.

Gyímes felé a mezőrészek : **Csorgó**, **Vasbánya tető**, **Nagy gödör**, **Agyag hegy**, **kőkert**, **Kacsics farka**.

Lövész felé terülnek el : **Vacsárcsi** és **Ajnád**.

Rákos felé terül el : **Époncsa** és **Sósrét**.

Hegy-hegyrész nevek : **Fejedelem hegye**, **Hámortető**, **Hámor oldal**, **Dobráé** („Csak a Dobra ne volna“) **Terkő**, **Ördög oldala**, **madarasi Kőd** („Megyünk a Kődbe“), **madarasi Hargita**, **Hargita oldala**, **Nyaktető**, **Saroktető**, **Véztető**, **Kőbánya oldal**, **Fingórom dombja**.

Erdők és más fás területek nevei : **Magyaros tető, Iskola erdeje, Aká-cosnál, Szent Antalnál, Gyümölcsös, Lucsos, Hat ember vesze, Bolhák perzselése, Papé, Kántoré.**

Régi bányák nevei : **Sárgás bánya, Rezes, Vicinális, Kőlikatos.**

A falu helynevei megőrizték a régi természeti helyzeten kívül az idők folyamán történt változásokat, így például erdőirtást, bányászást, valamint a birtokviszonyok változását. Ami a falu nevét illeti foglalkozást jelölő név ; erre nézve azonban, hogy a település, a falu lakói szolgáló nép lett volna, nincs semmi adatunk.

- *) 1, 2. Orbán Balázs : A Székely föld leírása. II. 85. 1.
3. Kós Károly, Tájak, falvak, hagyományok, 1976, 220—75.

REZUMAT

Denumirile geografice ale satului Mădăraș (comuna Dănești, județul Harghita) arată schimbările petrecute în vechea situație naturală a satului în decursul secolelor, ca defrișări, deschideri de mine, schimbări de proprietăți etc. Ceea ce privește denumirea satului, este un nume de ocupație, „pășărar“, dar nu avem date, care dovedesc ca locuitorii satului ar fi fost slujitori regali.

CSÍKMADARASI TÁJSZAVAK

Madaras (Mădăraș, județul Harghita) község lakói nyelvjárás szempontjából a felcsíki medence tájszólását beszélik. A községben csak egy évig működtem, a teljes anyag összegyűjtése több évi gyűjtőmunkát igényel, így gyűjtésem nem teljes.

A következőkben a jellegzetesebb tájszavakat közlöm :

1. Árnycsalja : fásszínnek használt fedélalja
2. Bakó : alacsony rodli
3. Diszke : növendék szarvasmarha
4. Gilics : korcsolya
5. Istrimfli : harisnya
6. Irka : fűzet
7. Iszánkodik : csúszkál a jégen, korcsolya nélkül a cipő talpán
8. Kerengeni ment : elment a szomszédba beszélgetni
9. Kicsi ruha : zsebkendő
10. Lájbi : ujj nélküli kabát

11. Papucs : cipő (Milyen papucsot vettél ?
12. Penete : seprű, befűtött kemence kiséprésére használják
13. Porond : az Olt vize alkotta szigetek
14. Perne : kelengye (Viszik a pernyét)
15. Radina : gyermekágy nőnél tett látogatás étellel. (Megyünk radinába !, Mit viszek a radinába ?)
16. Rokolya : szoknya. (Hú, de szép rokolyád van !)
17. Surc : kötény
18. Sutu : tolltartó
19. Ujjas : ünnepi rövid kabát
20. Zeke : nagykabát.